

ШУНІНА ТЕТЯНА ІВАНІВНА

Вороненська загальноосвітня школа I-III ступенів

Жашківської районної ради

Черкаської області

**Мотивація навчальної діяльності учнів,
як засіб покращення ефективності географічної освіти**

АНОТАЦІЯ

Представлені методи і прийоми для спонукання особистості до навчальної діяльності. Висвітлені питання щодо проблеми формування мотивації навчання. Розглянуто теоретико-методологічні особливості використання різних засобів навчання з метою реалізації етапу мотивації навчальної діяльності.

Запалити в учнів бажання вчитися – основне завдання кожного творчого вчителя. І зробити це доцільно на етапі мотивації навчальної діяльності. Навчання повинно бути цікавим і ефективним для дітей, а спілкування радісним і корисним. Виникненню мотивів для навчання сприяє чітке усвідомлення його мети — кінцевого, запланованого результату спільної діяльності вчителя і учнів. Адже всупереч народному прислів'ю «Можна привести коня до води, але не можна змусити його напиться», учитель не тільки повинен привести учня до джерела знань, а й організувати роботу так, щоб учень сам захотів узяти ці знання.

Психологи вважають, що успішність — низька або висока — прямо залежить від сили, якості й типу мотивації. Саме тут міститься ключ до успіху — як у навчанні, так і в житті. Діяльності без мотиву не існує, саме про це писала С. Рубінштейн: «Будь-яка дія породжується мотивом, тобто переживанням чогось значущого, що надає цій дії сенсу для індивіда».

У системі навчальних мотивів переплітаються *зовнішні* та *внутрішні мотиви*. Зовнішня мотивація пов'язана з формуванням мотиву під впливом зовнішніх чинників, до яких можна віднести примус, страх, заохочення, матеріальні стимули, покарання, суворий контроль. Учні зазвичай відштовхують такі

форми впливу, як нещира похвала, не виправдано занижені чи завищені оцінки, зневага, принизлива критика. Часто такий вплив заважає розвитку школяра як особистості, орієнтує його на мотиви самозбереження.

За внутрішньої, позитивної мотивації процес формування мотиву спирається на внутрішні чинники. До них передусім належать: потреби, захопленість, розуміння необхідності навчальної діяльності для досягнення успіхів у житті, задоволення потреб у самостійному виконанні навчальних завдань, інтерес до предмета, бажання більше дізнатися, задоволення від навчальної праці й розуміння її суспільної користі. Внутрішню мотивацію можна розглядати як потребу в набутті впевненості у своїх силах і намірах.

Особливо важливою вона є для розв'язання складних творчих завдань, наприклад, під час проведення рольових ігор, у проектній діяльності.

Розвиток внутрішньої, позитивної мотивації навчання школярів може розглядатися як зсув мотиву на позначку навчання. При цьому необхідно враховувати наявні в учнів певного віку потреби, до яких більшість дослідників зараховують: потребу в постійній діяльності й новизні; потребу в емоційній насиченості; потребу в самостійній творчій активності; потребу в самооцінці та рефлексії; потребу в повазі особистості; потребу в самовизначенні; потребу в розвитку різних функцій, у тому числі психічних (пам'яті, мислення, уваги).

Аналіз педагогічної та психологічної літератури, у тому числі робіт Є. Ільїна, дає підставу зарахувати до основних чинників, що впливають на формування внутрішньої, позитивної мотивації до навчальної діяльності, такі [5]:

- зміст навчального предмета;
- організацію навчальної діяльності;
- стиль педагогічної діяльності та особистість учителя;
- види пізнавальної діяльності, у тому числі нестандартні, особистісно-зорієнтовані методи навчання;
- групові (за Є. Ільїним, колективні) форми навчання;
- оцінку й самооцінку навчальної діяльності;
- педагогічну підтримку й позитивне емоційне середовище.

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ

Проблема формування мотивації навчання завжди була актуальною в психолого-педагогічній літературі. Як відомо, зміст навчання, його значущість для школяра є підґрунтям мотиваційної сфери. Від змісту навчання залежить спрямованість школяра, тобто мотиви навчання.

Мотив навчання — це спрямованість учня на різні сторони навчальної діяльності. Наприклад, якщо активність учня спрямована на роботу із власне досліджуваним об'єктом, то найчастіше в цих випадках можна говорити про різні види пізнавальних мотивів. Якщо активність учня під час навчання спрямована на стосунки з іншими людьми, то йдеться, як правило, про різні соціальні мотиви. Отже, розрізняють дві великі групи мотивів:

- 1) пізнавальні мотиви, пов'язані зі змістом навчальної діяльності та процесом її виконання;
- 2) соціальні мотиви, пов'язані з різними соціальними взаємодіями школяра з іншими людьми.

Перша група мотивів – пізнавальні мотиви - включає кілька підгруп:

- 1) **широкі пізнавальні мотиви**, що полягають в орієнтації школярів на опанування нових знань. Вони розрізняються за рівнями. Ці рівні визначаються глибиною інтересу до знань, серед яких може бути інтерес до нових цікавих фактів, явищ, суттєвих властивостей явищ, перших дедуктивних висновків або інтерес до закономірностей у навчальному матеріалі, теоретичних принципів та ін.;
- 2) **навчально-пізнавальні мотиви**, що полягають в орієнтації школярів на засвоєння способів одержання знань: інтереси до прийомів самостійного набуття знань, способів саморегуляції навчальної роботи, раціональної організації своєї праці;
- 3) **мотиви самоосвіти**, що полягають у спрямованості школярів на самостійне удосконалення способів одержання знань.

Усі ці пізнавальні мотиви забезпечують подолання труднощів школярів у навчальній роботі, викликають пізнавальну активність тощо.[2]

Друга група мотивів — соціальні мотиви — також поділяється на підгрупи:

- 1) **широкі соціальні мотиви**, що полягають у прагненні одержувати знання, у розумінні необхідності навчатися. Тут великого значення набувають мотиви усвідомлення соціальної необхідності. До цих мотивів також можна віднести бажання старших школярів добре підготуватися до обраної професії;
- 2) **вузькі соціальні мотиви**, що полягають у прагненні зайняти певну позицію, місце у відносинах з оточуючими, одержати їхнє схвалення, заслужити в них авторитет. Ці мотиви пов'язані з потребою школяра у спілкуванні, у прагненні одержати задоволення від процесу спілкування та налагодження стосунків з іншими людьми. Цей мотив також може полягати у різноманітних спробах самоствердження — у бажанні посісти місце лідера, впливати на інших учнів тощо;
- 3) **мотиви соціальної співпраці**, що полягають у тому, що учень не тільки хоче спілкуватися і взаємодіяти з іншими людьми, але й прагне усвідомлювати, аналізувати способи й форми своєї співпраці та стосунків із учителем і однокласниками. Цей мотив є важливою основою самовиховання, самовдосконалення особистості. [2]

Компонентами мотиваційної сфери учня є його мотиви, цілі, емоції, а також стан його вміння навчатися (що значною мірою впливає на мотивацію).

Виокремлюють п'ять типів ставлення до навчання:

- негативне;
- байдужне або нейтральне;
- позитивне аморфне;
- позитивне пізнавальне, усвідомлене;
- позитивне відповідальне, особистісне.

Коротко проаналізуємо особливості ставлення учнів до навчання.

Для негативного ставлення школярів до навчання характерно таке: бідність і вузькість мотивів; пізнавальні мотиви вичерпуються інтересом до результату; не сформовані вміння ставити цілі, долати труднощі; навчальна діяльність не

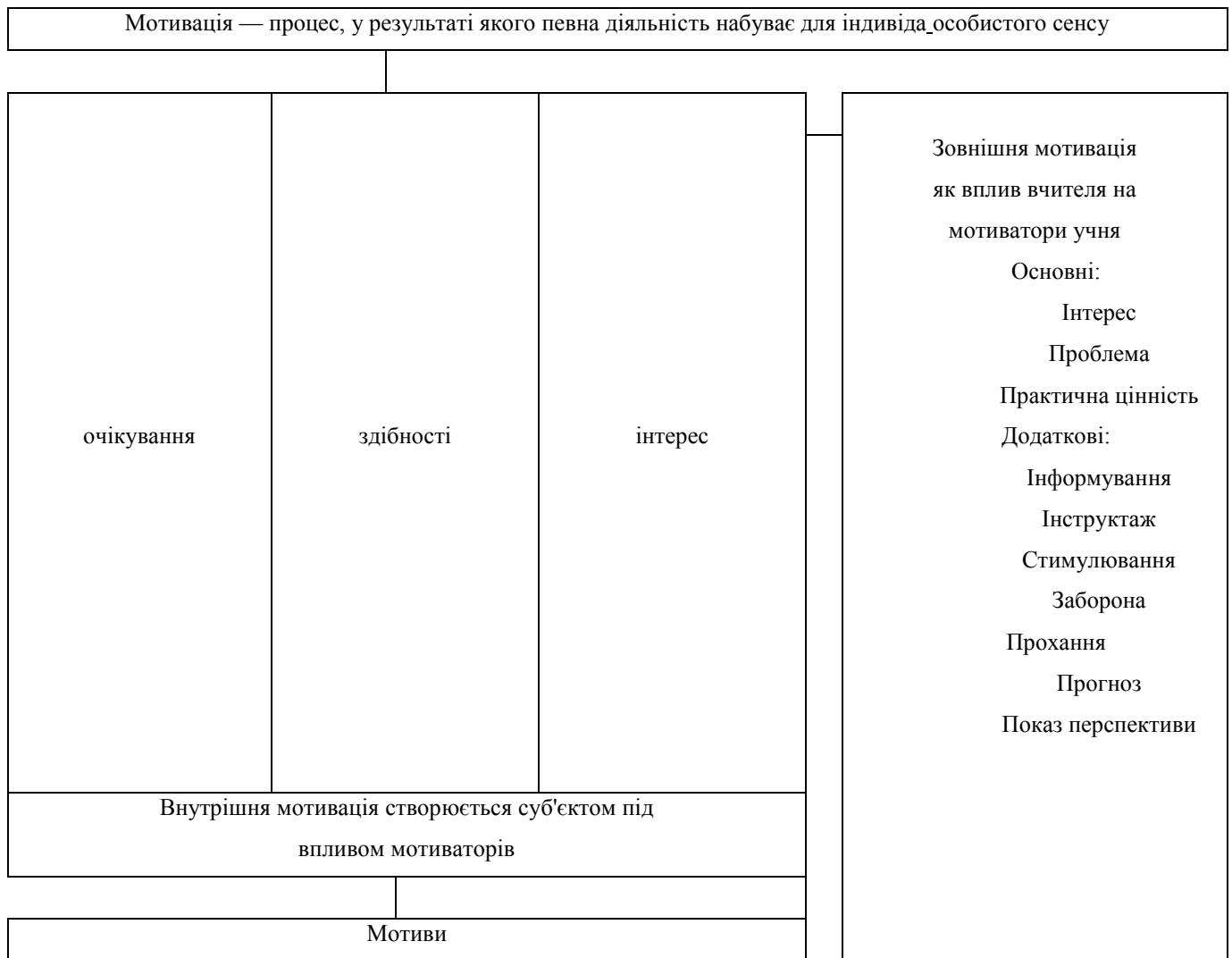
сформована; відсутнє вміння виконувати дію за розгорнутою інструкцією дорослого; відсутня орієнтація на пошук різних способів дії.

За позитивного (аморфного) ставлення школярів до навчання в мотивації спостерігаються нестійкі переживання новизни, допитливості, спонтанного інтересу; виникнення перших переваг одних навчальних предметів перед іншими; широкі соціальні мотиви обов'язку; розуміння і первинне осмислення цілей, визначених учителем.

За позитивного (пізнавального) ставлення школярів до навчання мотивація характеризується постановкою нових цілей; народженням нових мотивів; осмисленням співвідношення своїх мотивів і цілей. Навчальна діяльність включає не тільки відтворення за зразками вчителя завдань, способів дій, але й виникнення самостійно визначених цілей, а також виконання дій з власної ініціативи. Відбувається опанування вміннями планувати й оцінювати свою навчальну діяльність до її здійснення, перевіряти та контролювати себе на кожному етапі уроку.

За позитивного (особистісного, відповідального) ставлення школяра до навчання мотивація характеризується стійкістю і неповторністю мотиваційної сфери; уміннями ставити перспективні, нестандартні цілі та реалізовувати їх; умінням долати перешкоди задля досягнення мети. У навчальній діяльності спостерігається пошук нестандартних способів виконання навчального завдання, гнучкість і мобільність способів дій, опанування навчальними діями та уміннями до рівня навичок і звичок культури праці, вихід з навчальної діяльності в самоосвітню, перехід до творчої діяльності.

Мотиви можуть бути різними (економічними, соціальними, пізнавальними тощо), але вони виникають лише в процесі складної внутрішньої психічної діяльності власне суб'єкта. Учителі прагнуть використати всі мотиви для того, щоб забезпечити залучення учнів до навчання, але переважно зосереджують свої зусилля на формуванні пізнавальних мотивів, тобто таких, що викликані інтересом власне до процесу навчання [1].

Вчителі не можуть формувати мотивів. Вони можуть лише вплинути на формування в учнів мотиваторів (інтересів, схильностей, моральних норм, життєвих принципів тощо), які використовуватимуться суб'єктом для самоформування мотивів.

Основною формою організації навчальної діяльності є урок. Для проведення уроку можна запропонувати такі рекомендації, впровадження яких сприятиме створенню мотиваційних моментів.

- ❖ Використовувати різноманітні форми й методи організації роботи, що враховують суб'єктивний досвід учнів щодо теми, яка розглядається.
- ❖ Створювати атмосферу зацікавленості кожного учня як у власній роботі, так і в роботі всього класного колективу.

- ❖ Стимулювати учнів до використання різноманітних способів виконання завдань на уроці без побоювання помилитися, одержати неправильну відповідь.
- ❖ Заохочувати прагнення учнів до самостійної роботи, аналізувати під час уроку різні способи виконання завдань, запропоновані дітьми, відзначати та підтримувати всі прояви діяльності, що сприяють досягненню учнями мети.
- ❖ Створювати педагогічну ситуацію спілкування, що дозволяє кожному учневі, незалежно від ступеня його готовності до уроку, виявляти ініціативу, самостійність і винахідливість у способах роботи.
- ❖ Обговорювати з учнями наприкінці уроку не лише те, «що ми дізналися» (що опанували), але й те, що сподобалось (не сподобалось) та чому; що хотілося б виконати ще раз, а що зробити по-іншому.
- ❖ Під час опитування на уроці (виставлення оцінок) аналізувати не лише правильність (неправильність) відповіді, але і її самостійність, оригінальність, бажання учня шукати та знаходити різноманітні способи виконання завдань.
- ❖ Оголошуючи домашнє завдання, слід повідомляти не лише його зміст та обсяг, але й давати докладні рекомендації щодо раціональної організації навчальної роботи, яка забезпечить виконання домашнього завдання. [4]

З огляду на вищевикладене можна відзначити, що учень на уроці повинен бути настроєний на ефективний процес пізнання, мати в ньому особисту зацікавленість, розуміти, що й навіщо він виконуватиме. Без виникнення цих мотивів навчання, без мотивації навчальної діяльності пізнання не може принести позитивний результат. Для досягнення необхідного результату можна використовувати різноманітні прийоми розвитку пізнавальних мотивів.

Практичне застосування «Щоб вчитися стало цікаво»

(Мотивація навчальної діяльності на уроках географії.6 клас) [3]

1. Мотивація навчальної діяльності шляхом бесіди

У вступному слові вчитель окреслює коло питань, що розглядатимуться на уроці. При цьому залучаються знання і суб'єктивний досвід учнів, наводяться цікаві приклади й парадоксальні ситуації, демонструється зв'язок матеріалу, що вивчається, з раніше вивченим. Учитель указує на практичне значення теми, яка розглядається.

Наприклад: Урок 1

Тема. Географія як наука про Землю, її природу, населення та його господарську діяльність, про взаємодію природи і людства. Значення географічних знань та вмінь. Основні друковані та електронні джерела географічної інформації, їхнє значення.

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Діти, порівняйте життя наших предків тисячі років тому з нашим сучасним життям. Чиї умови життя комфортніші? Так, звісно наші. Але ж людина як така не змінилась — такі самі тіла, які виконують такі самі функції. Завдяки ж чому життя так суттєво змінилось? Завдяки збільшенню наших знань про все, що відбувається навколо. І надзвичайно суттєвий внесок у це зробила і продовжує робити така наука, як географія. Тож почнемо знайомитися з нею.

2. Мотивація навчальної діяльності шляхом створення проблемної ситуації.

Постановка питання, демонстрація експерименту або надання до уваги учнів логічної суперечності, для розв'язання та пояснення яких у дітей не вистачає знань.

Наприклад: Урок 3.

Тема. Уявлення єгиптян, вавилонян, індійців, греків, римлян, слов'ян про Землю. Зображення Землі на картах Ератосфена, Птолемея.

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Уявіть, що вас без будь-якого спорядження закинули в незаселений дикий куточок Землі. Чи змогли б ви визначити, де саме ви перебуваєте, як далеко від

домівки? Напевно, що ні. Тому, я гадаю, вам не складно буде зрозуміти, чому уявлення первісної людини про світ більше нагадують казку.

3. Мотивація навчальної діяльності шляхом використання технології «Мозкова атака».

Цей метод полягає у колективній творчій роботі з розв'язання певної складної проблеми. Всіх учнів об'єднує спільна робота над пошуком істини. Розмірковуючи над певною проблемою, доповнюючи один одного, підхоплюють і розвивають одні ідеї, відкидаючи інші.

Наприклад: Урок 4

Тема. Подорожі вікінгів. Подорожі Марко Поло. Пошуки морського шляху в Індію. Відкриття Америки Х. Колумбом

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сьогодні, діти, ми починаємо говорити про великих дослідників Землі. Настільки великих, що навіть час, коли відбувалися деякі з цих досліджень, офіційно назвали Епохою великих географічних відкриттів. Цікавим є й те, що більшість людей, про яких піде мова, зовсім не вважали себе дослідниками. Але вони сприяли значному розвитку науки географії. Чому ж?

4. Мотивація навчальної діяльності шляхом опрацювання тексту періодичних видань.

Для активізації роботи й зацікавленості учнів на початку уроку вчитель роздає газети, журнали або сторінки цих видань, де розміщено інформацію, що стосується теми уроку. Учитель просить учнів звернути увагу на конкретну інформацію, наголошуючи на її важливості для кожного учня та можливості її повсякденного використання.

Наприклад: Урок 22

Тема. Вулканізм і вулкани, гейзери. *Практична робота 3.* Позначення на контурній карті рівнин, гір, вулканів суходолу та серединно-океанічних хребтів (продовження).

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. На рубежі I і II ст. до н. є. невідомий поет написав поему «Етна». Послухайте уривок з неї: «Одного разу розверзлися етнейські печери, запалилася велика гора, виплеснулися її палаючі безодні, і потоки вогняної лави понеслися широкими хвилями, заливаючи все. Блискавки розгніваного Юпітера борознили ефір, блискавки темних хмар закрили світле небо. Усе горіло — і луки, і ліс, і пагорби, і гладкі ниви, і навіть люди. Вогонь поглинав усе на своєму шляху». Сьогодні ми багато дізнаємося про таке грізне лихо.

5. Мотивація навчальної діяльності за технологією «Незакінчене речення».

Учням роздають сторінки учнівської роботи «Мої думки» та пояснюють, що кожен має самостійно закінчити запропоновані речення. Запропоновані речення стосуються теми уроку, і учні мають достатньо знань та особистого досвіду для висловлення власних думок. Після завершення роботи висловлювання зачитуються і деяким учням пропонується прочитати свої відповіді. В будь-який момент уроку учні повинні бути готові обговорити відповідь товариша або попросити його аргументувати свій варіант закінчення речення.

Наприклад: Урок 23

Тема. Зовнішні процеси, які зумовлюють зміну земної кори. Вивітрювання, робота вітру, текучих і підземних вод, льодовиків.

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Усім вам відомий процес ліплення фігурок із пластиліну, глини. Людину, яка це робить, називають скульптором. Як працює скульптор? Він завжди ліпить двома руками. Природа Землі — також скульптор, вона невтомно «ліпить» і створює образ поверхні нашої планети. Робота однієї «руки» — внутрішні сили Землі, які зминають земну кору величезними складками чи розривають глибокими тріщинами. А що ж робить «друга рука» природи?

6. Мотивація навчальної діяльності шляхом виготовлення саморобних наочних посібників.

На початку вивчення теми учні одержують перелік наочних посібників, які вони можуть виготовити. Виготовлені саморобні прилади, моделі, малюнки, що пояснюють те чи інше природне явище, карти стародавніх поселень, описаних у

підручнику, тощо учні демонструють на уроці, пояснюючи ідею створення й особливості запропонованих ними посібників. Особливо цінними є пристосування, які учні вигадали самі та які правильно відбивають зміст матеріалу, що вивчається. В кабінеті створюється постійно діюча виставка саморобних наочних посібників, що дає можливість усім учням ознайомитися з творчими досягненнями однокласників. Використання саморобних наочних посібників на уроках сприяє підвищенню інтересу до навчання, розвиває дослідницькі навички, підвищує продуктивність педагогічної роботи, наповнює урок елементами зацікавленості, викликає в учнів відчуття причетності до подій на уроці.

Крім того, учнів можна залучати до виготовлення таблиць і схем, що пояснюють матеріал теми. Ця форма роботи дозволяє не лише наповнити кабінет роздатковим матеріалом, але й формує в учнів уміння виокремлювати головне, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та, що особливо важливо, сприяє активізації розумової діяльності.

Наприклад: Урок 15

Тема. Градусна сітка на глобусі й географічній карті

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. На своїй повітряній кульці я намалюю маркером кілька точок (одна з них біля самісінької зав'язки кульки). Тепер я трохи приспущу кульку. Що змінилося у взаємному розташуванні точок одна відносно іншої? Тепер надму кульку більше, ніж у першому випадку. Що тепер змінилося у взаємному розташуванні точок одна відносно іншої? Чи змінилися напрямки з однієї точки на іншу? Ми бачимо, що внаслідок зміни масштабу кульки змінюється відстань між точками, але співвідношення цих відстаней не змінюється, не змінюються й напрямки з однієї точки на іншу.

Спробуйте на свої кульки нанести точки точнісінько так само, як вони розташовані на моїй. Чи легко це зробити? Яку точку було нанести легше за все? Чи полегшилася б ваша задача, якби на кульці був якийсь малюнок? Саме таку нелегку задачу навчилися виконувати картографи світу для всієї земної кулі.

Вони можуть безпомилково розташувати всі точки земної поверхні на картах та глобусах незалежно від їхніх масштабів.

7. Мотивація навчальної діяльності шляхом використання творчих завдань.

- Учні пропонуються питання на зразок: «Що станеться, якщо...?». У цих питаннях розглядаються парадоксальні ситуації. Учні можуть самостійно добирати такі питання, ставити їх однокласникам, обговорювати, захищати свою позицію, використовуючи знання з предмета.
- Складання кросвордів, сканвордів, загадок.

Можливі варіанти роботи з кросвордом:

1. Розгадати кросворд, заповнивши порожні клітинки.
2. Сформулювати запитання до слів, що даються учням у заповненому кросворді.
3. Заповнити кросворд, у якому виділено певні квадратики. З літер, що потрапили в них, скласти ключове слово та пояснити його зміст.
4. Скласти кросворд, використавши поняття з теми, яку запропонував учитель.
 - Художні завдання. Наприклад, «Яким я уявляю собі...». Тут можна запропонувати і природне явище, і якого-небудь наукового діяча, і подію.
 - Написання фантастичних оповідань, есе, віршів з використанням знань з предмета.

Наприклад: Урок 34

Тема. Атмосферний тиск: причини і наслідки його зміни в тропосфері.
Вимірювання атмосферного тиску. *Практична робота 5 (продовження).*
Розв'язування задач на зміну атмосферного тиску з висотою.

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Що станеться, якщо налити повну склянку води, накрити її аркушем паперу і швидко перевернути, то вода з неї не виливається. Чому?

8. Мотивація навчальної діяльності шляхом використання під час уроку художньої та науково-популярної літератури.

Використання уривків із творів можливе з різними цілями: для ілюстрації матеріалу, постановки питання, закріплення вивченого. Використання художньої та науково-популярної літератури в процесі вивчення шкільних предметів сприяє активізації пізнавальної активності та закріпленню цілісного уявлення про навколишній світ.

Наприклад: Урок 43

Тема. Загальна кількість води на Землі, її розподіл між частинами гідросфери.

Світовий океан та його частини: океани, моря, затоки, протоки. Шкала глибин, визначення глибин океанів і морів. Острови в океані. *Практична робота 7.* Позначення на контурній карті морів, проток, заток, островів.

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Не можна жити без води:	Не може жити без води.
Вона навкруг, вона в тобі,	Чудова наша гідросфера,
В озерах, річках, океанах,	Існує все навколо неї:
Дощу краплинах і в фонтанах.	І людство, й фауна, і флора,
Вона в емоціях людини:	І все, що є у нас навколо.
В сльозах від радощів чи гніву.	А не було б її,
Й краса природи на Землі	Життя все зникло на Землі.

9. Мотивація навчальної діяльності шляхом створення ситуації успіху.

Практика свідчить про те, що дуже складно працювати з невстигаючими учнями, тому що останні не можуть засвоїти нового матеріалу. Пропонується такий прийом, як дозування викладу навчального матеріалу, тобто подання його окремими невеликими смисловими дозами з обов'язковим закріпленням. На початку вивчення теми використовуються репродуктивні методи навчання, щоб учні переконалися у можливості відтворити матеріал, а потім уже використовуються творчі методи. Учні виконують завдання, використовуючи підказку, діючи за алгоритмом тощо. При цьому виникає проблема: як,

наприклад, оцінити елементарні (на думку вчителя) дії учня — відтворення, невеликої дози матеріалу, розв'язання нескладної задачі, виконання легкої самостійної роботи. Враховуючи те, що для деяких учнів таке навчання було максимально можливим, досягнення навчальної діяльності слід оцінювати не лише середнім, але іноді й вищим балом. Такий прийом виправдовує себе, оскільки учні починають вірити у власні сили і згодом все краще оволодівають матеріалом предмета.

Наприклад: Урок 52

Тема. Значення вод суходолу для природи і людини. Охорона вод Світового океану і суходолу

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. «Хіба вода — це тільки та безбарвна рідина, налита в склянку? Океан, що вкриває майже всю нашу планету... Хмари, хмаринки, тумани, що несуть вологу всьому живому на земній поверхні,— адже це також вода. Безкраї крижані пустелі полярних областей, сніговий покрив, що застеляють майже половину планети,— і це вода. Гірські хребти складені гігантськими товщами сотень різних гірських порід, і геологи знають, що більшість із них створена великим будівником природи — водою. На місці, де підносились найвищі гори, розстилаються безкраї рівнини, їх створює великий перетворювач — вода. Прояви життя дуже різноманітні. Воно всюди на нашій планеті. Але життя є тільки там, де є вода» (Академік І. В. Петринов-Соколов). Чи це так?

10. Мотивація навчальної діяльності на основі діяльнісного підходу до навчання.

1. Навчальна діяльність під керівництвом учителя.
2. Самостійна навчальна діяльність Здійснюється в тому випадку, коли окремі етапи роботи або робота загалом виконується учнем без допомоги вчителя. Можливе використання алгоритму дій на уроці або переважної частини уроків з певної теми. Учитель виступає в ролі консультанта.
3. Самоосвітня діяльність учня. Учень керує своєю пізнавальною діяльністю самостійно, виконуючи її відповідно до своїх знань, цілей і мотивів.

Прийоми самостійної роботи учня:

- Прийом смислового опрацювання тексту, що передбачає збільшення обсягів матеріалу, який вивчається, виокремлення в ньому ідей, принципів, законів, осмислення узагальнених способів розв'язання задач.
- Прийом культури читання та культури слухання; прийоми стислого та найбільш раціонального конспектування (план, тези, конспект, анотація, реферат, рецензія, загальні прийоми роботи з книгою).
- Загальні прийоми запам'ятовування (структурування навчального матеріалу, використання прийому мнемотехніки: образної та слухової пам'яті).
- Прийоми фокусування уваги, що базується на використанні різноманітних видів контролю, поетапної перевірки своєї роботи тощо.
- Загальні прийоми пошуку додаткової інформації (робота з бібліографіями, довідниками, каталогами, словниками, енциклопедіями).
- Прийоми підготовки до державної атестації, тематичного оцінювання, семінару, лабораторних і практичних робіт.
- Прийоми раціонального використання часу. [2]

Наприклад: Урок 45

Тема. Рухи води в Океані.

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. «В океані є річка. Вона не пересихає і в найсильніші посухи та не виходить з берегів під час найбільшої повені. Її береги та ложе — з холодної води, а бистрина — з теплої. Ніде у світі немає найбільш величного потоку вод. Він швидше Амазонки, стрімкіше Міссісіпі, і маса обох річок, разом узятих, не становить тисячної частки обсягу води, що несе він».

Так у середині XIX ст. писав американський вчений Морі про... А про що він писав, ви скажете наприкінці уроку.

11. Мотивація навчальної діяльності з допомогою екстраполяції

Прийоми екстраполяції базуються на функції мозку прогнозувати. Вміння переносити наявні знання, вміння, способи діяльності в іншу ситуацію — яскрава ознака творчого мислення. До прийомів екстраполяції належать:

- Перенесення об'єкта в уявне майбутнє, довільне перенесення параметрів, використання прийому парадоксів.
- Перенесення себе в уявне майбутнє та прогнозування розвитку подій з огляду на це майбутнє.
- Проведення конкурсу пропонованих теорій.
- Розгляд об'єкта з різних боків.
- Цілісне бачення проблеми.

Такий прийом доцільний, наприклад, під час розгляду проблем, пов'язаних з екологією.

Наприклад: Урок 19

Тема. Внутрішня будова Землі

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. У курсі природознавства минулого року ви знайомилися з гіпотезами походження нашої планети Земля. Найбільшої популярності набула гіпотеза про утворення планет Сонячної системи з газопилової хмари. Як ця хмара перетворилася на кулю з океанами, горами і рівнинами? Чи закінчилося це перетворення, і Земля стала такою, як є? Які сили все це роблять? Учені намагаються розгадати ці загадки, і деякі припущення вже не викликають сумнівів. І ми починаємо знайомитися з ними. А деякі — викликають суперечки. І про них ми теж говоритимемо. Можливо, хтось із вас дасть точні відповіді на не з'ясовані питання.

12. Мотивація навчальної діяльності в процесі пізнавальних ігор та ігрових ситуацій

До основних понять, що характеризують дидактичні ігри, належать: об'єкт, який моделюється; модельований процес; сценарій, у якому описуються правила гри, об'єкти та предмети; способи гри; регламент; учасники ігрового процесу.

Наведемо деякі приклади ігрових ситуацій, застосування яких не потребує значного часу ні на підготовку, ні на проведення. Однак вони сприяють значному поживленню дій учнів на уроці.

1. *Барон Мюнхгаузен*. Мета — спростувати вигадки барона Мюнхгаузена, які заздалегідь підготував учитель, або запропонувати дітям як домашнє завдання вигадати явно неправдиві твердження, які зачитуються та спростовуються на уроці на етапі перевірки домашнього завдання.

2. *Крокодил*. Доцільно використовувати на уроках повторення й узагальнення навчальної інформації. Клас поділяється на кілька команд. Капітану кожної команди вчитель пошепки повідомляє зміст завдання. З допомогою міміки та жестів зміст завдання повідомляються всьому класу так, щоб не втратити предметної суті пропонованого для впізнавання об'єкта.

3. *Пінг-понг*. Використовується для перевірки домашнього завдання. До дошки викликаються два учні. Вони по черзі ставлять один одному підготовлені вдома запитання з теми домашнього завдання. Клас оцінює якість запитань і відповідей. Враховується оригінальність, винахідливість, гумор, ґрунтовність відповідей.

4. *Коментатор*. Проводиться після вивчення теми. Учням пропонується відтворити зміст раніше переглянутого сюжету кінострічки, відеосюжету; пояснити зміст картинки або схеми; прокоментувати дії вчителя під час демонстрації досліду. Вчитель може зупинити коментар одного учня та запропонувати іншому продовжити. Прийом сприяє розвитку уваги та пам'яті.

5. *Ланцюжок*. Ланцюжки можуть бути різними: ланцюжок думок, ланцюжок відповідей на запитання, ланцюжок формул, ланцюжок задач, дібраних так, що відповідь попередньої задачі є умовою наступної. [2]

Прийом можна використати під час фронтального опитування, з'ясування рівня засвоєння нового матеріалу розв'язування задач, виконання експериментальних завдань. Пропонована ігрова ситуація сприяє формуванню уваги.

6. *Перевертні*. Буквений каламбур. Завдання полягає у складанні слів-понять зі складів, написаних на картках, поясненні їх змісту й основних характеристик.

Учням роздаються завдання-картки з написаними реченнями, слова в яких переплутані. Завдання полягає в тому, щоб правильно побудувати речення та пояснити, про яке явище чи поняття в ньому йдеться. Прийом можна використовувати під час узагальнення матеріалу, що вивчається.

13. Мотивація навчальної діяльності з допомогою прийомів роботи з текстом

1. Знайди помилку.

- 1) Учням пропонується для ознайомлення невеликий текст, що безпосередньо стосується матеріалу, який вивчається. Потім учитель збирає тексти та пропонує учням прочитати з екрану той самий текст, але в який внесено певні зміни (бажано помилкові). Учні повинні порівняти текст з раніше прочитаним і виявити помилки та неточності.
- 2) Учитель читає заздалегідь підготовлене оповідання, в якому описується певна подія, але припускається помилок в описі понять, явищ тощо. Учням пропонується, слухаючи, фіксувати помічені помилки в зошитах.
- 3) Учитель, пояснюючи матеріал, свідомо припускається помилок. У цьому випадку перевіряється увага дітей та їх знання. [2]

Оцінювання діяльності учнів можна здійснити, перевіривши зошити, або в процесі обговорення.

Висновок

Усі вищі духовні потреби людини – у пізнанні, самоствердженні, самовираженні, самоактуалізації. Це прагнення до самовдосконалення, саморозвитку. Використати ці потреби для мотивації навчання – означає відкрити шлях до підвищення якості шкільної освіти. Основними серед стимулювання завдань навчання є стимулювання навчально-пізнавальної активності учнів та формування пізнавальних потреб. Адже, викладання – це мистецтво, а не ремесло. Винаходити, вимагати, удосконалюватися – єдиний можливий курс сучасного вчителя.

Література

1. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки. — Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2007. — 176 с.
2. Мотивація навчальної діяльності./ Н. П. Наволокова, вчитель-методист, Авторська школа Бойко, журн. «Географія», Х.:ВГ «Основа»,2007.
3. Павлюк Н. І. Загальна географія. 6 клас: навч.-метод, посібник. [Текст] / Н. І. Павлюк — Х.: ВГ «Основа», 2014. —141 с : табл. — (Серія «Мій конспект»).
4. Підласий І. П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. — Х. : Вид. група «Основа», 2010. — 360 с — (Серія «Настільна книга»).
5. Стадник О. Г. Інноваційні технології навчання географії. — Х.: Вид. група «Основа», 2010. — 128с.: табл. — (Б-ка журн. «Географія»; вип. 2 (74)).